

Tragovi koji blijede: Sotin, II. dio

Objavio **Đuro Karalić** - 5. studenoga 2023.

Foto: Branko Sivć

Inicijativni odbor stradalih mještana Sotina nastavlja svoju pravnu bitku u susjednoj državi. Igor Matijašević kaže: „**Mi sad imamo pripremljenu i drugu optužnicu za Sotin. Prvim je suđenjem bilo obuhvaćeno samo 16 žrtava: 13 pronađenih u masovnoj grobnici, dvije žrtve pronađene na drugoj lokaciji, te sudbina Marina Kušića koja je otkrivena kroz sami sudski postupak – tko ga je ubio i gdje. Te smo podatke saznali gotovo usput tijekom postupka, no njegovo tijelo ne možemo naći. No, iako je sve spremno za drugi sudski postupak, Srbija ga ne pokreće. Sada bi trebale naše nadležne institucije reći: ‘Imate dokaze, imate sve što se doznalo kroz prijašnji postupak, pa izvolite podići optužnicu protiv tih ljudi’. Međutim, ni to se ne događa. I tako će izgleda ostati do daljnjeg. Kroz te postupke treba tražiti nestale, to je jedini put. Ostalo ne vrijedi. Jer, tko je nešto htio reći, taj je to već rekao.**“

Obitelji nestalih iz Sotina teško mogu sakriti razočaranje radom nadležnih po pitanju rješavanja sudbine nestalih. „**Imam osjećaj da su sve institucije definitivno zakazale. Jer, što se napravilo po rješavanju pitanja nestalih? Rekao bih: ne baš puno. Mi imamo još puno nestalih. 30 godina je prošlo, što još čekamo? Veliki broj zločinaca je umro, svjedoci su pomrli u velikom broju. Stari su to ljudi. Ja ne kažem da svi oni moraju ići u zatvor, ali dajte da se pronađu nestali – to ono ključno.**“

Cijelo se vrijeme govori kako je pitanje nestalih najbitnije, no mogu navesti par primjera koji govore da to nije tako. Primjerice, postoji osoba koja je bila svjedok ubojstva Marina Kušića i koja je voljna doći u Hrvatsku i pokazati točno mjesto na kojem je ubijen. Mi smo u Beogradu i Novom Sadu sve dogovorili, nagovorili tu osobu da dođe i računali smo da će naši reći: ‘OK, mi ćemo to

odraditi'. Tužiteljstvo iz Srbije nam je u tom smislu dalo službeni dokument, poslali su ga našim nadležnim institucijama. Sve je službeno, ništa se ne radi na divlje. To je bilo još 2015., a sada je 2023. godina. Prošlo je 8 godina, a naši toj osobi nisu odobrili da dođe niti je skinuli s tjeralice. Odgovor naših institucija je bio da se Kušićevo tijelo vjerojatno neće moći pronaći, te da ta osoba neće napraviti ništa time što će pokazati mjesto ubojstva. Kao prvo, obiteljima je vrlo bitno da se zna bar mjesto ubojstva, pa da imaju gdje zapaliti svijeću, na točno tom mjestu. Kao drugo: gospodo draga, tko ste vi da tako nešto sprječavate, ako obitelji to traže? Stoga, ako on hoće doći, suspendirajte tjeralicu na 24 sata – u slučaju Miloševića to se pokazalo izvedivim. Kao treće: da nije prethodno došao Milošević, ne bi ni ova osoba pristala doći. Time se otvaraju neka vrata da dođe i neko treći, četvrti, i pokaže negdje nešto... nikada se ne zna. Ne bih bio ovako kritičan da ima nekog konkretnog pomaka u traženju nestalih, no nema ga. Pa dajte da se odradi bar ovo što imamo.

O tom konkretnom slučaju smo razgovarali i s predsjednicom Kolindom Grabar-Kitaroviću u njezinom mandatu. Par smo se puta našli s njom, čak dvaput sam joj predao taj dopis iz Srbije, slao sam ih našim nadležnim institucijama... nikakvog pomaka nije bilo. To je sramotno i ponižavajuće za obitelji nestalih“, pojašnjava Matijašević.

Sudsko vijeće za ratne zločine Višeg suda u Beogradu je u obrazloženju svoje odluke na kraju postupka za ratni zločin u Sotinu naglasilo da taj postupak nije obuhvatio sve okrivljenike, jer neki nisu dostupni pravosudnim organima Republike Srbije, a za njih postoji osnova sumnje da su sudjelovali u izvršenju nekih od zločina obuhvaćenih ovim postupkom. Predsjednica vijeća Vera Vukotić ustvrdila je da izricanjem ove presude slučaj Sotin nije u potpunosti zatvoren i riješen jer postoje još dvojica osumnjičenih – Željko Jokić i Goran Pavić – protiv kojih je postupak u prekidu jer nisu dostupni pravosuđu, budući da se nalaze u Australiji i Kanadi.

„Goran Pavić, koji živi u Kanadi, bio je uhvaćen na granici kada je prešao u Sjedinjene Američke Države. U našoj istrazi svega onoga što se dogodilo u Sotinu išli smo u detalje, saznali smo i zašto su ljudi ubijani. Svi koji su ubili imali su nekakav 'razlog' za ubiti nekog. Svjedoci tvrde da je Goran Pavić uzeo novce od Marka i Kate Filipović, s kojima je bio kum. Filipović je Paviću dao poprilično novaca da ih spasi. On je novce uzeo, i da se ne sazna sve to, likvidirali su ih. Iskazano je i da je Pavić sudjelovao i u silovanju jedne osobe, te njezinom kasnijem ubojstvu kako bi se prvi zločin prikrio. Ima tu svega. Mene je užasno zanimalo tko je pravio popise, zašto je netko nekoga prozvao, razloge, zašto je baš taj netko bio na spisku, zašto je netko određen ubijen... Saznali smo mnoge mučne detalje.

Kada je Pavić uhićen u SAD-u, naši su tražili izručenje, no na kraju je ipak pušten. I što reći na to? A znamo da je bio i na Ciglanima“, ogorčen je Matijašević.

Naime, Goran Pavić, tada 42-godišnji vozač kamiona na duge relacije, uhićen je na granici Detroita i Windsora početkom studenog 2007. kada su američke vlasti uočile njegovo ime na popisu Interpolovih tjeratica.

Prema odredbama međunarodnog prava, kazneno djelo smatra se kaznenim djelom koje podliježe izručenju ako je za njega prema zakonima države moliteljice i zamoljene države predviđena kazna lišavanja slobode u najdužem trajanju od više od jedne godine ili teža kazna, neovisno o tome svrstavaju li zakoni države moliteljice i zamoljene države kazneno djelo u istu kategoriju kaznenih djela ili opisuju li kazneno djelo istom terminologijom.

SAD je htio izručiti Pavića kako bi se suočio s optužbama za djela počinjena u rodnoj Hrvatskoj početkom 1990-ih, no savezna je vlada na kraju odbacila optužbe za izručenje zbog nastupanja zastare. Kako između Hrvatske i SAD-a tada nije postojao važeći ugovor o izručenju, zahtjev je razmatran prema ugovoru iz 1901. te prema zakonu SAD-a.

Američki savezni zakon pravosudnim tijelima daje oblik univerzalne nadležnosti za ratne zločine i genocid koji se temelji isključivo na prisutnosti počinitelja na teritoriju SAD-a. No, ta univerzalna nadležnost se ne odnosi i na zločine protiv čovječnosti. Da bi postojalo ovo kazneno djelo potrebno je da se ono vrši uz sudjelovanje ili dopuštenje druge države ili neke političke organizacije, tj. organizacije koja *de facto* ili *de jure* ima političku moć. 2007. godine nije se raspolagalo dokazima u tom smislu, pa je Pavić krajem prosinca te godine pušten na slobodu i vraćen u Kanadu.

Znakovito je i izvješće Veleposlanstva SAD-a u Republici Hrvatskoj o sastanku predstavnika američkog Ministarstva pravosuđa i predstavnika hrvatskog pravosuđa održanog početkom 2008. godine u Zagrebu, a na kojem se raspravljalo o pitanju izručenja između Sjedinjenih Država i Hrvatske. Taj dokument navodi kako se „**Ministarstvo pravosuđa SAD-a nada kako je njihov posjet uvjerio hrvatske sugovornike da primjene diskrecijske ovlasti pri prosljeđivanju zahtjeva za izručenje, kao i nužnost da se to učini s obzirom na značajan broj neargumentiranih, neprofesionalno obrađenih optužnica i presuda nakon rata. Sama tehnička, radna razina rasprave donijela je bolje razumijevanje obiju strana o uvelike različitim standardima dokaza potrebnima u SAD-u i Hrvatskoj**“, te da se američko Ministarstvo pravosuđa nada kako će to „**rezultirati uspješnijim rješavanjem bilateralnih zahtjeva za izručenje**“. Sastanak je održan nedugo nakon što je zahtjev za Pavićevim izručenjem odbijen.

Podsjetimo: protiv Pavića i drugih osumnjičenih je 2006. godine podignuta optužnica na Županijskom sudu u Vukovaru. Obitelji žrtava odmah su nadležnima ukazale kako je optužnica manjkava. Sudski postupak koji je uslijedio protiv dvojice njegovih su-optuženika koji su tada bili dostupni hrvatskim vlastima rezultirao je oslobađajućim presudama. Analizirajući i ocjenjujući izvedene dokaze Sud je utvrdio da nije dokazano da su optuženici počinili kazneno djelo kojim ih tereti optužnica.

Po Pavićevom puštanju iz američkog pritvora predsjednik Županijskog suda u Vukovaru citiran je u medijima kako će se – budući da su SAD odbile hrvatski zahtjev za izručenje – sličan zahtjev uputiti prema Kanadi, Pavićevom mjestu prebivališta i državljanstva. Nije poznato je li to i učinjeno.

Pavić je iz Hrvatske emigrirao u Kanadu 1997. godine. Kanadsko Ministarstvo pravosuđa nakon njegovog putanja iz pritvora i povratka u zemlju pokrenulo je istragu s namjerom da ispita sve tvrdnje o Paviću kao osumnjičenom počinitelju ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti, te mu – prema potrebi – oduzme status ili državljanstvo i deportira ga iz Kanade ili ga istraži i procesuiru. Rezultati te istrage nisu javno dostupni.

No, Sotinjani ne staju. Uz pomoć države ili bez nje, traže istinu. Kako je prvi postupak pravomoćno dovršen, tim su osnovom obitelji podignule tužbe za naknadu štete protiv Srbije.

„Nama je ispočetka bilo važno pronaći masovnu grobnicu. Ma kakva tužba za naknadu štete, o tome nismo ni sanjali. Iskreno, 2008. godine nisam ni znao da ta mogućnost postoji. Kada smo 2013. grobnicu pronašli, bilo nam je stalo da i dalje tražimo preostale nestale i da se pokrene sudski postupak. No, jednom kad kreneš, jedno se veže na drugo. Odradili smo na taj način sve ono što nadležna tijela nisu, a morala su.

Trenutno imamo jako puno posla vezano uz tužbe za naknadu nematerijalne štete, i to radimo s Udrugom djece poginulih i nestalih hrvatskih branitelja. Savjetujemo, organiziramo i pripremamo

obitelji žrtava koje moraju ići u Srbiju i tamo dati iskaze. Oni koji to ne mogu, moraju iskaz dati u pisanoj formi, pa ih treba sve pregledati i prekontrolirati. Ovoga trenutka podižemo onoliko tužbi protiv Srbije koliko nam dozvoljavaju financijska sredstva. Mi, kao neformalna skupina ne možemo preuzeti sve obitelji s Ovčare koje imaju pravo na tužbu, jer mi te novce nemamo. Ti postupci koštaju. Do sada smo potrošili preko 100 000 eura u tu svrhu koje nam je dotirao Fond za humanitarno pravo, no sve se to vrati tužitelju po završetku postupka kada Srbija izgubi parnicu. Upravo smo dobili i presudu za slučaj Sotin prema kojoj će biti isplaćena odšteta na ime nematerijalne štete za ubojstva od strane Republike Srbije. Potvrđeno je to prije nekoliko dana i presudom Apelacijskog suda u Beogradu.

Mi radimo svoje, i nastaviti ćemo koliko budemo mogli. Prošle smo godine napravili tiskovnu konferenciju kada smo dobili presude za Ovčaru, bilo je to u medijima. Od tada nas zovu obitelji iz Zagreba, Ogulina, Rijeke i traže našu pomoć, i mi napravimo što možemo. Uzmemo kontakte, a kada se dođe do nekih sredstava zovemo ih i podižemo tužbe. Na žalost, to tako ide – jedan po jedan.

Svi kazneni postupci i presude su ključni zbog istine, ali i zbog odšteta. I za Ovčaru smo također pokrenuli postupak traženja naknade štete od Srbije i dobar dio obitelji žrtava je uključen u njega. No, iniciranje tih postupaka radimo samo mi, umjesto da to rade naše udruge ili država. Ne tražimo da nas netko posebno tretira, ali nakon što smo dobili prve odštete, nitko nas iz Ministarstva pravosuđa ili vanjskih poslova nije nazvao i rekao: 'Ljudi, vi ste prve postupke dobili, kako vam mi možemo pomoći? Hajdemo to proširiti na ostale obitelji koje imaju pravo!' Ništa. Vidiš da nitko nije zainteresiran. Sad sa svim tužbama koje smo dobili idemo i u Strasbourg i tražimo veće odštete. To je još jedan pravni put koji možemo iskoristiti.

Naime, odštete koje nam se dodjeljuju su mizerne. Za usporedbu, Hrvatska isplaćuje puno veće odštete, no nije ni to bitno. Ono što je bitno je da u presudi piše 'Republika Srbija je kriva za zločine počinjene na Ovčari i dužna isplatiti odštetu', 'Republika Srbija je kriva za zločine počinjene u Sotinu'. Dakle, to je bitno. To su činjenice koje ostaju za povijest. Da oni priznaju da su krivi, da su počinili te zločine. Mislim da je jako dobro da smo uspjeli dobiti presudu za Ovčaru u kojoj stoji da je Srbija kriva za taj zločin i da su to sami Srbi ispisali. Meni je to izuzetna satisfakcija.

Ostaje činjenica da jako puno obitelji neće imati pravo tužiti Srbiju radi naknade štete jer za njihove najmilije nema presude iz kaznenog postupka. U samom Sotinu, obitelji imaju pravo tražiti naknadu za 16 ubojstava, no ukupno ih je u mjestu bilo 67. I tako će biti dok ne bude presude o tome tko je kriv. Tu ne možeš ići na pamet. Koga će tužiti, tko je kriv?

Nadalje, kad se kod nas pokrene postupak protiv nekoga u odsutnosti, te se presude u Srbiji ne uvažavaju, nego je nužno tamo otvoriti novi proces. A ako oni to ne žele pokrenuti, što onda? Jer, za isti se zločin ne može dva puta suditi. Zato je suludo za ubojstva suditi u odsutnosti, jer tako obitelji neće imati pravo na tužbu za naknadu štete.

Ja ću za Sotin i sotinske obitelji i krvi dati. Sve ću odraditi – a do sada smo i odradili ogroman posao. No, sve ostalo radim onoliko koliko mogu uz svoj redoviti posao. Sve što radimo iziskuje i novac i vrijeme i rad. Nemamo nikakvih dotacija iz proračuna, sve troškove snosimo sami. Postoji nekakav limit do kojeg mi možemo ići", govori Matijašević.

Europski standard za ovu vrstu odšteta je oko 23 000 eura. Prosječna odšteta Srbije obiteljima žrtava iznosi 7000 eura. Ugrubo podijeljeno, to iznosi 60 euro-centi po danu djetinjstva bez roditelja ili života bez

supružnika.

Sve ono što obitelji žrtava iz Sotina rade i poduzimaju često je predmet kritika udruga proisteklih iz Domovinskog rata.

„I nama su sugerirali da osnujemo udrugu, jer se pretpostavlja da bi nam bilo lakše da smo tako organizirani. No ljudi su sve više razočarani u udruge, zato nama ne pada na pamet osnivati je. Jer, mi smo postigli rezultate puno veće nego sve drugi zajedno. Po meni, naše bi udruge trebale biti puno aktivnije, jer ipak dobivaju državna sredstva. Sredstva koja bi se mogla puno pametnije potrošiti. Sve se aktivnosti svode na paljenje svijeća i polaganje vijenaca, a krucijalna pitanja se ne rješavaju. Inertni smo skroz, kao društvo u cijelosti.

Čudno mi je kad čujem floskulu ‘Sve za nestale i njihove obitelji’. Nakon svega što smo prošli, ne razumijem – što je to sve? Iako, ima i izuzetaka. Željko Sabo nam je jako puno pomogao dok je bio gradonačelnik Vukovara. Odlazili smo pratiti suđenja u Beograd, a on nam je davao i za put, i platio hotel da se ne moramo vraćati, pa smo uvečer mogli ostajati dogovarati se s odvjetnicom što da pita pojedinog svjedoka ili optuženika. Sabo nam je organizirao i prijevoz na identifikacije. Rekao je da nema šanse da idemo o svom trošku.

Zadnjih su nas godina pojedini predsjednici udruga čak uvjerali da ne bi trebali tužiti Srbiju za naknadu štete, jer da će obeštećene obitelji izgubiti primanja ovdje u Hrvatskoj. Kakve to veze ima jedno s drugim? Nažalost, time obeshrabruju obitelji da ostvare svoja prava.

Uz našu pomoć će i jedan logoraš dobiti odštetu koja mu pripada. Čovjek je zadovoljio sve preduvjete za tu tužbu, jer je izrečena presuda, no da ga mi nismo pozvali i nagovorili ga da pokušamo s tužbom, ne bi dobio tu odštetu. Ja ne znam zašto su logoraši tako inertni, pa to sami ne rade“, kaže Matijašević.

Obiteljima žrtava iz Sotina često se zamjera kako forsiraju prebacivanje optužnica u Srbiju. Matijašević pojašnjava: **„Bit ću vrlo jasan: suđenja tamo nisu fer i ja sam zbog toga ogorčen. Isto to sam rekao i ranije u medijima, i u Hrvatskoj i u Srbiji.**

Primjerice: kada je u pitanju prvi postupak za Sotin, optuženi kapetan JNA je oslobođen, i time se štitila JNA. No, Srbija je preuzela odgovornost za TO koja je bila pod ingerencijom JNA, pa je neposredno priznato da je JNA odgovorna za zločine u Sotinu i na Ovčari. Dakle, da je pošteno, nije – jer i taj kapetan JNA je trebao biti osuđen.“

Naime, tijekom postupka je utvrđeno izvan razumne sumnje da je u kritično vrijeme u Sotinu bio smješten pozadinski bataljun 80. motorizirane brigade bivše JNA, iz Kragujevca. Utvrđeno je da je u Sotinu funkcionirala Mjesna zajednica, milicija, teritorijalna obrana, da su formirani organi civilne i vojne vlasti u Sotinu, te da je najviša jedinica po rangu u Sotinu, u kritično vrijeme, bio upravo bataljun 80. motorizirane brigade bivše JNA.

Komandant to motorizirane brigade bio je najviši vojni zapovjednik u cijelom tada već okupiranom Vukovaru, što je jasno iskazao jedan svjedok u postupku za zločin izvršen na Ovčari. Pozadinski bataljun smješten u Sotinu trebao je pomoći mještanima Sotina, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost, štititi njihov mir i sigurnost, te im pomoći u uspostavljanju normalnog života.

Iz iskaza istog svjedoka razvidno je kako je Miroslavu Milinkoviću, okrivljenom u postupku za Sotin, bilo poznato što se događa u Sotinu. I upravo to ukazuje da je kao zapovjednik bio u situaciji pružiti zaštitu, ali to nije učinio. Osim toga, bio je u obvezi izvijestiti višu komandu svoje brigade o situaciji u mjestu Sotin. Analiza prvostupanjskog postupka za zločin u Sotinu utvrdila je pomanjkanje volje tužilaštva za podizanje optužnice stavljanjem pojedinim okrivljenicima na teret počinjenje kaznenog djela ratnog zločina nečinjenjem, odnosno optužujući ih po zapovjednoj/garantnoj odgovornosti.

U konačnici, Srbiji odgovara da se postupci za ratne zločine vode pred njihovim pravosuđem, jer su tako u prilici zaštititi JNA. Fond za humanitarno pravo već godinama kritizira neprocesuiranja visokorangiranih pripadnika vojske ili policije u Srbiji, povrh opće neučinkovitosti Tužilaštva za ratne zločine. FHP navodi kako je u fazi predistrage u Srbiji više od 1.700 predmeta ratnih zločina, a u 2021. godini Srbija je podigla tek sedam optužnica za ratne zločine od kojih su četiri ustupljene iz Bosne i Hercegovine, a svega tri su rezultat samostalnog rada Tužilaštva u Srbiji.

„Međutim, da se optuženima sudilo u Osijeku u odsutnosti, što bi se postiglo?“, kaže Matijašević. „Ništa. Ne bi saznali gdje je grobnica i apsolutno nitko od njih ne bi odslužio kaznu zatvora. Svi bi dobili visoke kazne, ali bi bili na slobodi, nedostupni našem pravosuđu. Rezultat tog postupka bio bi samo komad papira, temeljem kojeg se ne bi moglo ići s tužbom za naknadu štete. Nekad se pitam razmišlja li netko kod nas razumno i trezveno.

S druge strane, nakon suđenja u Srbiji Milošević je u zatvoru, Mitrović je dobio 15 godina... U tim se predmetima mora postaviti pitanje – što gubiš, a što dobivaš. Mi smo po pitanju Sotina dobili puno toga – lokaciju grobnice, a obitelji su dobile satisfakciju jer su oni priznali tko je kriv.

Po meni, treba ići ciljano i pomno odabrati koje optužnice prepustiti Srbiji. Prvenstveno to trebaju biti one koje su potkrijepljene najjačim dokazima i one u kojima su kao žrtve obuhvaćene brojne nestale osobe.

Jer, optuženi u pravilu sami sebe otkucavaju. Meni je bilo dovoljno nalaziti se pojedinačno s nekim osobama u Bačkoj Palanci, u Novom Sadu, u Jagodini, u Beogradu i svaki od njih bi rekao ponešto. Tako smo slagali mozaik. I u pravilu su mi svi koji nisu bili krivi rekli: ‘Dat ću iskaz, pa zašto bih ja odgovarao za nešto što nisam napravio?’ Jer, vidjeli su da je vrag odnio šalu – ili ćeš na sud jer si sumnjiv ili ćeš dati iskaz. Ne iskaz meni, nego pravno valjan iskaz u postupku istrage pred tužilaštvom. U tim razgovorima su se oni dosta međusobno otkucavali i tako smo dolazili do saznanja. Pa ne bi Milošević priznao da je radio to što je radio i pokazao mjesto grobnice da nije bilo gotovo desetak onih koji su rekli da je on bio taj koji je to napravio. Kada je vidio da je desetak svjedoka Srba svjedočilo protiv njega, plus tridesetak naših ljudi, bilo mu je jasno da je gotov. I što mu je preostalo? Samo da prizna. Mogao je negirati, ali bi kaznu dobio svakako, jer postoje svjedoci. I onda smo mu rekli. ‘OK, priznaj, reci što znaš i pokaži lokaciju, pa ćeš dobiti 9 godina’. Po meni, moglo se ići i na veću kaznu, ali opet kažem – suđenje nije bilo u potpunosti pošteno. No, da je Milošević tražio smanjenje kazne i na 5 godina, obitelji bi pristale i na tu minimalnu kaznu, samo da se pronađe grobnica. S tim ciljem na umu radiš što možeš i koliko možeš.“

U Sotinu je ubijeno 67 osoba, a 17 ih se još uvijek vodi nestalima. U te brojke ulaze i stanovnici naselja Ovčara i Jakobovac, koji su administrativno spadali pod Sotin. Pomaka u pronalaženju preostalih posmrtnih ostataka osoba s područja Sotina zadnjih godina nema.

Matijević komentira: „Ne može biti da u Zagrebu na Šalati još uvijek ima neidentificirani ostataka iz Sotina. Jer, mi zaista detaljno radimo na rasvjetljavanju sudbina naših nestalih i znamo da to ne

može biti. Još od 2007. godine smo to govorili i Grujiću, koji je tek 2015. godine uvidio da je gospođa Amalija Počić iz Sotina 17 godina išla na grob ni dan danas ne znamo kome. Suludo je da se u 7 godina od tada nije otkrilo tko je bila ta prvotno sahranjena osoba, a iz Sotina je. Tu je i slučaj obitelji Škarica: dio tijela je bio sahranjen, a dio tijela je bio ostao u Zagrebu, pa su ga naknadno pridružili.

Postoje uzorci krvi svih obitelji, davali smo ih po nekoliko puta, sve se to moglo puno, puno prije napraviti. Iz nekog razloga, na tim ostacima nije obavljena DNK analiza, dok je na nekim drugima bila obavljena. Na istoj toj lokaciji je pronađeno 11 tijela i moguće je da je još netko bio pogrešno identificiran. Po meni, trebalo bi napraviti re-ekshumaciju tijela koja su još uvijek u Zagrebu i to provjeriti.

Nitko nije snosio odgovornost zbog tih konkretnih propusta. Nedopustivo je da treba čekati 7 godina da se neke stvari riješe. Ja sam bio na re-ekshumaciji tijela iz grobnice Đure Počića i vidio sam te ostatke. Toga nije bilo malo. Nisam stručnjak, ali po meni ih je bilo dovoljno da se provede identifikacija. Kad smo pitali tko je bio u tom grobu, dobili smo dvije potpuno suprotne teorije. Grujić je rekao da to nije nitko iz Sotina, što ne može biti istina. Ako ta osoba nije iz samog Sotina, onda je iz naselja Ovčara ili Jakobovca. Točno se zna tko je bio ubijen u Vučedolskim vinogradima, znamo da su to bili isključivo Sotinjani. To tvrde i ovi koji su bili uključeni u počinjenje zločina. Od kasnijeg načelnika Uprave Sučića dobili smo pak informaciju da su ti ostaci u jako lošem stanju i da se ne može napraviti identifikacija. Tko tu govori istinu?“, komentira Matijašević.

Prema informacijama koje su iznesene na bilateralnom sastanku predstavnika nadležnih tijela Hrvatske i Srbije o osobama nestalim u Domovinskom ratu koji je održan početkom ove godine u Zagrebu, izvršena je revizija ekshumiranih posmrtnih ostataka i utvrđeno je da je riječ o 854 neidentificiranih tijela ili dijelova tijela, smještenih u mrtvačnicama u Hrvatskoj. Uzme li se u obzir da se u Hrvatskoj traga za još 1803 osoba, ovaj broj neidentificiranih je vrlo velik. U čemu je problem?

„U tu brojku jednim dijelom ulaze ostaci osoba srpske nacionalnosti, čija identifikacija zahtijeva suradnju dviju država na identifikaciji srodnika kako bi dali uzorke za DNK analizu. Ali, tu je i jedan drugi problem: ekshumacija asanacijske grobnice na Novom groblju u Vukovaru provedena je 1998. godine. No, neke su obitelji još prije mirne reintegracije, prije postupka otvaranja grobnice, vadili svoje pokojnike i vozili ih preko granice u Srbiju. Na tom prostoru grobnice ponegdje je bio zabijen križ kao oznaka, no lokacije grobnih mjesta nisu bile apsolutno točno određene, jer su tijela bila pokopana gusto jedno uz drugo i pomiješana. Kako te ekshumacije i relokacije ostataka nisu bile službene, tko može garantirati da je doista bila premještena prava osoba? Osim navedenih slučajeva pogrešnih identifikacija žrtava iz Sotina, bilo je i drugih takvih primjera. Pogrešne identifikacije kompliciraju cijelu stvar i vjerujem da je to uzrokom puno problema pri daljnjim identifikacijama. Trebalo bi to pomnije istražiti i revidirati, a to je ogroman posao.

Trebalo bi sa srpskom Komisijom za nestale osobe vidjeti na koji način to riješiti. Prvenstveno je potrebno ići na ciljne identifikacije. Postoje u Srbiji i Žene u crnom i par drugih udruga koje zaista žele raditi na rješavanju tih pitanja. Treba se povezati s njima, istražiti tko je prebacio tijela, napraviti re-ekshumacije i identifikacije i stvarno ići korak po korak i to raspetljivati. To će trajati dugo vremena, ali i ovako je prošlo 30 godina i nije ništa napravljeno, samo košmar“, predlaže Matijašević.

Ocjenjujući suradnju s Komisijom za nestale osobe, Matijašević naglašava: „**Mi smo s Komisijom vrlo korektno surađivali. Govoreći iz osobnog iskustva, predsjednik Komisije gospodin Odalović osoba je s kojom se može razgovarati.**“

Bilateralni sastanci koji se održavaju po pitanju nestalih osoba opterećeni su težinom teme i emocijama. Dobro obaviješteni krugovi navode kako su nekontrolirane emocije, optuživanja i omalovažavanja sudionika rezultirale naprasnim prekidima sastanaka na kojima se ništa konkretno nije riješilo niti dogovorilo.

„**Ne možeš na takav način komunicirati s čovjekom koji je došao na razgovor i očekivati rezultate. Što god ti mislio o njemu. Ili ga nemoj zvati ili – ako si ga zvao – sjedi i razgovaraj konkretno. Ne možeš se prema njemu ponašati kao prema neprijatelju. Odalović je s nama u čizmama gazio po blatu Ciglane, htio je s nama do mjesta na kojem je počinjen zločin, da mu pokažemo gdje se to dogodilo. Čovjek je iz prtljažnika automobila izvadio gumene čizme, a mi nismo mogli vjerovati tomu što vidimo. Svih ovih godina nismo doživjeli da potpredsjednik vlade RH to napravi. Ali Veljko Odalović je to napravio. Htio je otići vidjeti gdje je to, o čemu mi to pričamo. Ponavljam: s njim se može surađivati i raditi i ne znam zašto se to ne događa.**“

Na jednom od naših sastanaka predsjednik Josipović me je zamolio da više ne idem u Srbiju i više ne radim sam istrage, jer je preopasno. Pa sam ga pitao: ‘A kako dalje, tko će?’ Jer, suradnje između dvije države gotovo nema.

Gospodo draga, političari i ini, ako mislite za obitelji nestalih nešto napraviti, onda svoj ego morate spustiti na nulu. Nije meni bilo lako sjesti s Miloševićem i desetak drugih, a znao sam što su radili u Sotinu. Niti je bilo lako biti prema njima donekle kulturni, da bi ih pridobio, da propjevaju. Onaj tko taj posao ne može raditi, neka radi nešto drugo, a ovo neka prepuste onome tko može. To su pitanja koja su preosjetljiva. Obiteljima nestalih to puno znači, i nemojte se igrati s tim i uzdizati se. Niste vi Bogom dani, nego ste postavljeni na određene funkcije i te stvari morate odraditi na najbolji mogući način. Arogancija, svađa, podcjenjivanje ne prolaze i ne donose rezultate.

Razgovori koji rješavaju pitanje sudbina nestalih podrazumijevaju jako puno gutanja i bijesa i frustracije. Ego moraš spustiti na najnižu razinu, ‘skulirati’ se. Znaš po što si došao, znaš što ti je cilj. I moraš samo to imati na umu. Sve ostalo – bijes i ljutnju – to ćeš poslije rješavati. U tom trenutku, nema bahatosti, nema bezobrazluka. Samo kulturni razgovor. Jer ne ide drugačije ako misliš dobiti neke odgovore“, kaže Matijašević.

Generalni je stav obitelji nestalih – ne samo onih iz Sotina – da je suradnja s krovnom institucijom za pitanja nestalih u Domovinskom ratu, Upravom za zatočene i nestale, manjkava. Nezadovoljne procesom traženja nestalih, neke su obitelji kontaktirale inicijativni odbor stradalih mještana Sotina tražeći savjet i pomoć u pokretanju svojih istraga. Matijašević potvrđuje: „**Da, bilo je obitelji koje su pitale na koji način i kako tražiti. Bilo je i nekoliko obitelji nestalih iz vukovarske bolnice, postavljali su pitanja oko šestog autobusa i onih koji su ubijenih na Ovčari a koji nisu pronađeni.**“

Tu se iskristalizirala jedna ideja po pitanju tog šestog autobusa, za koju je sada možda i kasno. Ne znam koliko je to suludo, ali po meni bi trebalo probati tražiti sve satelitske snimke iz tog doba od NASA-e i dobro ih pregledati. Oni sve to imaju. Mislim da to nije problem i da je izvedivo, treba bar pokušati.

No, s druge strane, bojim se kako bi to prošlo, jer vidim da se i puno jednostavnije ne uspijevaju odraditi: pritisak na tužilaštvo Srbije da podigne optužnice za koje postoje dokazi, bolja provedba identifikacija, ekshumacije... Ako mi te jednostavnije stvari ne možemo napraviti, kako ćemo tražiti nešto od NASA-e?“.

Ocjenjujući suradnju s Upravom za nestale i zatočene, Matijašević nastavlja: „**Fred Matić je kao ministar bio OK. Vidio je što smo tada radili, znao je nazvati i pitati ima li pomaka. Znao se javiti i kasnije, kada više nije bio ministar. S Grujićem smo imali suradnju toplo-hladno: on je tempirao stvari, ali kad bi ga pritisnuli, morao je odraditi ono što je traženo.**

Suradnja s Ministarstvom i Upravom tada je bila bolje nego sada; tada smo imali kakvu-takvu suradnju, a sada nikakvu. Bio sam par puta sa Sučićem dok je bio na čelu Uprave, a novu načelnicu niti ne znam. Pretpostavljam da bi ona trebala kontaktirati obitelji, a ne obrnuto. Ako u Upravi doista misle da ima još neidentificiranih posmrtnih ostataka iz Sotina, imaju kontakte, mogu nazvati nekoga od nas. Ali, nitko ništa.

Ne znam ni na koji način sada traže nestale. Rekao bih da Uprava sada može kako hoće, jer nitko od obitelji ne vrši pritisak na njih. Pretpostavljam da ima par udruga s kojima rade i surađuju, i da je to – to. Obilježava se samo Međunarodni dan nestalih, polože se vijenci, kaže se koliko je još uvijek nestalih i to je sve. Mene zanima što se konkretno radi. Da se mene pita, davao bih novce za konkretne projekte i konkretne rezultate. Razočaran sam time što se radi i kako se radi, sve mi se čini lošim. No, mi nećemo nikoga moliti ni za što. Ono što možemo odraditi, odradimo sami.“

Nakon svega rečenog, ne treba čuditi što su ove obitelji razočarane u institucije i njihov rad. Da nije bilo privatne inicijative i isključivo vlastitog angažmana kojim je otkriveno gdje su bila pokopana tijela njihovih najmilijih, mnoge obitelji ni danas – 32 godine nakon stradavanja – ne bi imale gdje zapaliti svijeću.

„Naša je prednost u tome što su sve obitelji okupljene u ovu inicijativu bile složne. Dogovorili smo se što ćemo napraviti, i mene su izabrali kao svog predstavnika. Glavninu posla odradili smo ja i još 3-4 osobe, a ostale obitelji su nam dale odriježene ruke. Rekli su: ‘Što god i kako god, ali pokušajte’. Zato se ja nisam nikada libio, na bilo kojem sastanku – a to je vrlo bitno! – reći da tražim to i to, jer sam znao da sve obitelji stoje iza mene. Da sam se imalo dvoumio, da sam bio nesiguran ili se oko svega morao savjetovati s obiteljima, tko zna kako bi to sve skupa išlo. Jer, mi smo njima tamo u Srbiji morali moći u trenutku reći da hoćemo to i to, ili tražiti ovo ili ono. Doista sam zahvalan svim obiteljima koje su cijelo vrijeme bile složne, ali i trezvene u onim trenucima kada smo izvlačili maksimum koji smo mogli. Zahvalan sam im što su imale povjerenja i u mene i u Dragicu. Jasno su nam rekli: ‘Što god treba, mi ćemo potpisati i stojimo iza vas što god da bude’. Sve što smo poduzimali, u svakom smo trenutku znali da iza sebe imamo 67 obitelji. Zaista smo svi bili složni. Nije bilo nikakvih trzavica, samo zajednička volja da to odradimo. To mi je bilo vrlo bitno, time smo uvijek imali jaku poziciju. Nikada nigdje nisam rekao da zastupam sebe i još troje ili četvero; uvijek je bilo rečeno da zastupam sve obitelji i da sve obitelji traže to i to. Mnogi s kojima smo kontaktirali i surađivali su ispočetka bili iznenađeni – i u Srbiji i tu kod nas – načinom na koji smo nastupali. Jer, ponavljam: mi nismo udruga. Mi smo obitelji iz Sotina koje traže to i to. I ako treba, svi ćemo doći, svi ćemo se potpisati na dopis. I to je jako puno pomoglo.

Veliku nam je pomoć pružila Vesna Škare-Ožbolt, kao što sam ranije spomenuo. Tu su i Veselinka Kastratović iz Centra za mir, Mihajlo Pavlović, izvanserijski odvjetnik koji nas zastupa u tužbama protiv Srbije i izvrsna Marina Kljajić koja nas je zastupala u kaznenom postupku. S njima imamo vrhunsku suradnju. Odlično smo surađivali i s Antunom Kvakanom iz DORH-a. Dojmio me se i

Milan Bekan, istražitelj Tužilaštva u Srbiji s kojim smo surađivali, a koji mi je na kraju istrage rekao: 'Ti si godište moga sina, a ja godište tvoga tate. I ta činjenica me je nagnala da stvarno zapnem u ovome'', govori Matijašević.

Priča o žrtvama iz Sotina i njihovim obiteljima treba ostati zabilježena, puno detaljnije nego što ovaj tekst to može napraviti. Nužno je za povijest i buduće generacije sačuvati ne samo veličinu žrtve ovog malog mjesta, nego i sve trenutke straha, očajavanja, nadanja, ustrajnosti i hrabrosti koji su prošle obitelji u dugim godinama potrage za istinom i pravdom.

„Neven Hitrec i Davorin Šišmanović predložili su da se snimi film o cijeloj ovoj priči, no za to nisu dobili sredstva od HAVC-a. U Hrvatskoj u ovih 30 godina nažalost nije napravljen niti jedan istinit film o Domovinskom ratu. A u našoj se priči od početka do kraja može točno prikazati baš sve, bez ijedne izmišljotine. Sve od zločina, do istrage, lokacije grobnice, optužnice, presude i priznanja Srbije o krivnji. I za lokaciju Vučedolski vinogradi, gdje su bile dvije grobnice, postoje svi podaci. Sve se točno zna: kako je sve izgledalo, gdje je stajao kamion, tko je ubijen....

Vidim da ljude tema nestalih još uvijek drži, da ih tišti. Imaju sentiment prema tome. Mislim da bi istinit film o Sotinu protresao javnost. A bilo bi to dobro i za povijest, da se zna da je to bilo baš tako i baš na tome mjestu“, kaže Matijašević.

„Ne volim razgovarati s medijima, jer mislim da nema svrhe. Naš je moto šuti i radi. Ovakvim tekstovima se može postići to da Uprava za zatočene i nestale, Ministarstvo pravosuđa i drugi uključeni u rješavanje pitanja koja nas muče, da se oni pokrenu. Jer bez njih, teško da će se taj postupak dovršiti. Svako selo, svako mjesto trebalo bi imati ovakvu ekipu koja će pokrenuti stvari. Treba biti u međusobnom kontaktu, imati pravu osobu koja će vući gdje treba i gurati gdje treba, da bi se nešto pomaknulo s mrtve točke.

Stvarno sam vjerovao u naše institucije, da mi tu možemo nešto napraviti. Zato i nisam odmah išao u Srbiju. Međutim, od 2007. sam počeo intenzivnije raditi i odlaziti onamo, kada sam nakon povratka u Sotin vidio da to ne ide. Kamo sreće da sam počeo i prije, kada su tragovi i sjećanja bili svježiji. Bilo bi više rezultata i prije bi pronašli dio nestalih.

I što dalje, sve će biti teže. Veliki broj roditelja koji traže svoju djecu je umro, to su već zaista stari ljudi. I veliki broj svjedoka je umro. Supruge nestalih također su u godinama. Mojoj mami su 72 godine. Te žene su se već pomirile da nikada neće naći svoje muževe. Sudim to i po svojoj baki koja mi je govorila: 'I gore, nikada ih nećemo pronaći, ne vrijedi...' Baka nije dočekala pronalazak svoga sina, njezina sestra također... puno je takvih sudbina. Vidjele su kako se radi. A moglo se.

Kad se počnu otvarati šoping centri i kad se počnu kopati temelji, onda će se netko vjerojatno pronaći. Slučajno“, rezimira Igor Matijašević.

Ako posjedujete informacije koje bi mogle pomoći u potrazi za nestalim osobama, svoja saznanja možete dojaviti putem obrasca [Baze podataka aktivnih slučajeva osoba nestalih u sukobima na području bivše Jugoslavije](#) ili kontaktiranjem anonimnog telefona 072/111-111 [Ministarstva hrvatskih branitelja](#). Jer, svima bi nam savjest trebala nalagati da obiteljima nestalih pomognemo u pronalaženju odgovora na pitanja „gdje?“ i „kako?“.

Gordana Ilić Ostojić

